

Diskuse: Co určuje cenu uměleckého díla?

František Kupka: Aukční fenomén současnosti

ALEŠ SEKOT

Česká společnost se v současnosti nachází pod vlivem přinejmenším dvou hodnotově výrazně stimulujících procesů. Jde v první řadě o dopady právně vágně stimulované (či spíše „neřízené“) společenské a ekonomické transformace a názorově silně působící klima postindustriální či postmoderní společnosti. V prvním případě máme před sebou historicky bezprecedentní majetkové posuny spojené se zásadní proměnou mocenských pozic, ve druhém jsme svědky sílící ztráty respektu k osvědčeným modelům tradice a rostoucí hodnotové nestálosti spojené s touhou či dokonce posedlostí po změně, konzumní neukojenosti, po stále nových mimořádných, za „hranice všedních dnů“ směřovaných zážitcích.

Přítom nejvyšší metou mas lidí se stává uspokojení potřeb společenského uznání a obdivu za situace, kdy postupně mizí přímá úměra mezi užitečností a smysluplností lidské práce na jedné straně a jejím materiálním ohodnocením či reálnou odměnou na druhé straně. Nejlépe jsou mnohdy odměňováni ti, kteří svým vkladem do potenciálu společenské prospěšnosti jsou oceňováni spíše mírou známosti jako společenské celebrity, než měřitelným osobním přínosem ve smyslu „dělat dobře dobré věci“. Žasneme pak nad ničím nezdůvodněným odměnami či benefity mafiánských politiků, podvodných podnikavců (tak odlišných od tradičních podnikatelů), bankéřů dobově adorovaných „vrcholných manažerů“, na pomyslném Olympu sídlících sportovních hvězd či známých představitelů show businessu. Stejně tak mnohdy nechápeme oceňování některých kulturních produktů běžně masám lidí stejně nedostupných, jako zpravidla neznámých. A právě ty se ve zvýšené míře i v našem domácím kulturním prostředí stávají dalším z prostředků „zhodnocení hodnot vysoce hodnotných“, směnnou hodnotou či jistou investicí v (nejenom) „nejisté době“. Mediálně jsme tak informováni zejména o zcela dosud neslýchaných tržních zhodnoceních uměleckých děl, zejména obrazů.

Je pravda, že na tyto mimořádně mediálně přitažlivé praktiky „lovu na umění“ se v poslední době vypravuje stále více „rybářů“. Už od počátku naší dekády se hovoří o neobyčejném boomu na trhu s uměním – světovém i tuzemském. Nadále přitom platí, že v zahraničí padají za umělecké skvosty částky několikanásobně vyšší; český trh i tak zažívá na své poměry úctyhodnou vlnu rekordů. Filla, Zrzavý, Procházka, Štýrský, Čapek či „žena, která uspěla v před-

válečném mužském světě umění“ – Toyen. A v čele mezinárodně uznávaný zakladatel modernismu v malířství František Kupka. To jsou ti, kteří v posledním roce zvedli český trh s uměním do mnohamilionových výšin.

V Česku se i v době globálně působící hospodářské krize poměrně daří ekonomice, někteří lidé skutečně astronomicky bohatnou, objevuje se mezi nimi řada nových zájemců o umění nebo alespoň o zajímavé uložení finančních prostředků a formuje se tak nová generace kupců. Na zvýšenou poptávku úměrně reaguje i nabídka. Na trh se dostávají i díla významných autorů, s jejichž prodejem majitelé čekali na správnou příležitost. A za kvalitu, či snad lépe za zvýšenou poptávku se pak platí. Přitom kupující mají obdobně jako v ostatních vyspělých zemích zájem především o průkopnické, novátorské a zlomové projekty. Na půdě avantgardního malířství o první a potom druhou polovinu dvacátého století. Tedy ty, které přinesly nové podněty do výtvarného umění, a díla kterých pak nabízejí obrovskou příležitost ocenění odborníků a tudíž vysoké zhodnocení pro sběratele. Menší cenové nárůsty přinášejí mistři druhé poloviny devatenáctého století a někteří „módní“ solitéři starého umění, kterým současná nálada na sběratelském trhu nabízí spíše mírné zhodnocení, které však může být změnou zájmu, vkusu či nálady sběratelů v budoucnu výrazně navýšeno.

Širší odborná i laická umělecká veřejnost již počátkem roku 2012 zaznamenala vskutku mimořádnou událost, ohlašovanou v řadě médií nepřehlédnutelným titulkem: „Česko čeká pokus o razantní aukční rekord“. Právě obraz zmíněného avantgardisty Františka Kupky „Tvar modré“ se na jaře dražil s vyvolávací cenou 45 milionů korun. Dosud nejdražší obraz se přitom v Česku prodal za méně než polovinu této částky. Obraz skutečně byl 18. dubna v Praze vydražen aukční síní Adolf Loos Apartment and Gallery a to za opět rekordních 55,5 milionů korun! Odborníci na trh s uměním se vcelku shodují, že cena odpovídá kvalitě díla, které by při získání vývozního povolení mohlo zdobit i zahraniční sbírku. Není bez zajímavosti, že uvedená cena se pro nového – „rusky mluvícího nabyvatele“ – navyšuje o dalších několik milionů aukčních přírůžek.

Nejvíce se předtím za Kupku zaplatilo loni v červnu 2011 při aukci českého umění z Hascoeovy sbírky v londýnské aukční síni Sotheby's. Jeho „Pohyb“ se vydražil za 1,3 milionu liber, spolu s aukční přírůžkou a daní cena činí v přepočtu kolem 43 milionů korun. Tím, že stát nedovoluje takto významná díla trvale vyvážet, poškozují podle znalců umění jméno autora, který tak nemůže být náležitě doceněn. Kupka byl navíc v minulosti nedoceněn zejména proto, že se ve své době příliš neprosadil na pařížské výtvarné scéně. To ale přinejmenším z dnešního pohledu jeho význam pro světovou avantgardní malbu nijak nesnižuje. Přitom toto dílo nebude pravděpodobně zdobit některou z našich státních sbírek. Představitelé Národní galerie považují stávající vlastní kolekci Františka Kupky za dostatečně reprezentativní. Stát je zřejmě ochoten případně investovat 40 milionů do umění při jiné příležitosti. Kupkovo dílo je tak předurčeno stát se součástí soukromé sbírky. Přitom počet sběratelů v České repub-

lice, kteří jsou ochotni za umělecká díla utratit přes deset milionů korun, je zkušenými aukčními odborníky odhadován na deset až dvacet. Přitom je ve hře o aukční cenu i existence nejméně dvou mimořádně silně motivovaných stomilionových boháčů, kteří chtějí za každou cenu získat obraz z prestižních či spíše z investičních důvodů.

V této souvislosti se nabízí otázka: Co by však mohlo českému trhu s uměním (ještě) prospět? Většina odborníků v tomto ohledu horuje pro razantní otevřenost světovému trhu, což souvisí se změnou současných striktních předpisů: Zahraniční investoři jsou vystaveni řadě právních a byrokratických překážek aukčních nákupů. Přitom veřejnost spíše věří, že jde o opatření motivovaná ochranou národního kulturního dědictví. Zřejmě jako trpké poučení z privatizační džungle doprovázené nenahraditelnými ztrátami podniků typu „národní stříbro“.

Téma uměleckých aukcí nepochybně volně navazuje na českou tradici sběratelství umění: Zejména v impozantním období kulturního a ekonomického rozkvětu mezi světovými válkami. Historie novodobého obchodu s uměním po nekonečných desetiletích totality začala až v roce 1990, kdy byly pořádány první profesionální aukce.

Vzdor nesporně krizovým jevům v řadě oblastí naší kulturní sféry nelze konstatovat, že by teď měly trhu s uměním nastat špatné časy. Spíše naopak. Opravdu bohatí lidé vidí v investicích do umění (či zlata, šperků, pozemků) příležitost zajistit si hodnotu vlastního majetku či ho dokonce dále zhodnotit. I mnozí Češi prokazatelně zbohatli, zámožná vrstva je proti devadesátým létům nesrovnatelně širší a je na vzestupu. A sběratelé se, vzdor nespornému úpadku kultury v důležitých oblastech společnosti, kultivují. Roste i profesionalita odborných znalců v seriózních aukčních domech; na druhé straně přetrvává spíše převaha nabídky nad poptávkou, kupř. v důsledku tržního působení kvalitních děl z restitucí. Přinejmenším však stále přetrvává stav, kdy chybějí skuteční sběratelé jako primárně milovníci umění. Právě častá změna majitelů významných uměleckých děl na trhu spíše přizvukuje trvale znějícímu konstatování, že umění nakupují spíše spekulanti jako směnnou hodnotu slibující do budoucna jisté významné zhodnocení. Přitom opravdu kvalitních a vzácných děl na prodej je poskrovnu.

A dobrá předjarní zpráva pro všechny milovníky umění, movité i nemovité: Tvorba čtyř tržně nejvýše ceněných českým malířských mistrů je k vidění na pražských výstavách. František Kupka se představuje v Muzeu Kampa. Pražský Dům U kamenného zvonu až do podzimu ovládne Jindřich Štýrský, Jízdárnu Pražského hradu Emil Filla a Valdštejnskou jízdárnu Jan Zrzavý.

A ještě jedno sdělení do zřejmě silici diskuse na téma aukčních rekordů. Obraz norského expresionisty Edvarda Muncha se v newyorské aukční síni Sotheby's po telefonu vydražil v přepočtu za 2,3 miliardy korun. „Výkřik“ tak po stránce sběratelské nesporně vyvolá údivný výkřik přinejmenším laické veřejnosti.